

YTT Leena Viinamäki, yliopettaja, Lapin ammattikorkeakoulu

Kehittyvät hyvinvointipalvelut haastavat palveluiden tuottajat ja käyttäjät

Suomessa meneillään oleva, moniulotteinen alueellinen ja väestöryhmittäinen polarisaatiokehitys haastaa perinteisen hyvinvointipalveluiden tuottamismallin sekä institutionaalisesti että organisaatiojohtajuuskulttuurisesti (Syväjärvi & Pietiläinen 2016; ks. myös Himberg 2017). Suomi polarisoituu alueellisesti muuttovoitto- ja muuttotappioalueisiin, hyvän ja huonon työllisyyden alueisiin, monipuolisten ja suppeiden opiskelumahdollisuuksien alueisiin, elinkeinorakenteeltaan monipuolisiin ja yksipuolisiin alueisiin, väestömäärältään lisääntyviin ja väheneviin alueisiin sekä väestön hyvinvoinnin jakaantumisen osalta paremmin ja huonommin voiviin alueisiin. Edelleen 2010-luvun loppupuoliskollakin Pähkinäsaaren rauhanrajaa (1323) ja pettuleivän käytön rajaa (1830-luku) myötäillen suomalaisten hyvinvointi eriytyy eteläisen ja lounaisen Suomen paremman hyvinvoinnin alueisiin sekä koillisen ja pohjoisen Suomen huonomman hyvinvoinnin alueisiin (Saari & Viinamäki 2018).

Sote-uudistus on jatkumo hyvinvointipalvelujärjestelmän uudistamishistorialle 1980-luvun *Valtava-uudistuksineen* ja 1990-luvun *Paras-hankkeineen* (Viinamäki & Pohjola 2016). Hyvinvointipalvelujärjestelmäuudistuksissa on tavoiteltu hyvinvointipalveluiden käyttäjien ja tuottajien näkökulmasta alueellisesti ja väestöryhmittäin kustannustehokasta hyvinvointipalveluiden tuottamismallia. *Sote-uudistuksessa* tavoitellaan alueellisten ja väestöryhmittäisten hyvinvointierojen kaventamista, kustannusten nousua hillitsevää kustannustehokasta vastaamista lisääntyviin ja monimuotoistuviin kansalaisten hyvinvointipalvelutarpeisiin sekä hyvinvointipalveluihin kohdentuvan työvoimapulan ratkaisemista. (Emt.) *Sote-uudistuksen* tavoitteiden saavuttamista määrittävät työllisyysasteen kehitys sekä työvoimapulan ratkaiseminen. Näihin molempiin yhtenä ratkaisukeinona on työttömien, vajaakuntoisten, ikääntyneiden työntekijöiden ja maahanmuuttajaväestön

työvoimapotentialin optimaalinen hyödyntäminen (Asplund & Koistinen 2014; Maahanmuuton tilannekatsaus 1/2018; Hetemäki 2019).

2010-luvulla intensivoitunut ilmastonmuutosdiskurssi myös haastaa hyvinvointipalvelujärjestelmän kehittämisen sekä kestävän yhteiskunnan toimintaperiaatteiden mukaiseksi että ennakoimaan maahanmuuton ja ympäristöpakolaisuuden mukaan tuomat haasteet (Helne ym. 2012; Hämäläinen 2013; Kiiski Kataja ym. 2018). Hyvinvointipalveluita kehitettäessä on tärkeää huomioida yhä systemaatisemmin myös kulttuurisensitiivisyys ikä- ja tiedolla johtamisen lisäksi (Heikkilä ym. 2019). Meneillään oleva neljäs teollistumisvaihe luo uudenlaisia, ekologisesti kestäviä teknologioita mahdollisuuksia toimia kestävän yhteiskunnan toimintaperiaatteiden mukaan mm. digitalisaation mahdollistaessa etäsosiaali- ja terveyspalveluiden tuottamisen sekä etäopiskelun ja etätyössäkäynnin (Frydinger 2017; Roboter – Assistenz-Systeme – Künstliche ... 2018; World Economic Forum 2018).

Hyvinvointipalvelujen kehittäminen on tärkeää hyvinvointipalveluja käyttävien kansalaisten ja niitä tuottavien julkisten, yksityisten ja järjestötoimijoiden intressilähtökohdista. Hyvinvointipalveluiden monituottajuuteen perustuvassa welfare mix -mallissa korostuu kansalaisten tietämys paikallisesta ja alueellisesta hyvinvointipalveluvalikoimasta sekä heidän mahdollisuutensa hyödyntää optimaalisesti saavutettavissaan olevaa palveluvalikoimaa. Hyvinvointipalveluiden tuottamista koskevat lait sekä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön kelpoisuuslainsäädäntö muodostavat welfare mix -hyvinvointipalveluiden tuottamismallin perustan. Yksityisen sektorin tuottamia hyvinvointipalveluja määrittää lainsäädännön lisäksi palveluiden kysyntään perustuva markkinaehtoisuus sekä järjestösektorilla palveluiden kysynnän lisäksi vapaaehtoistyöntekijöiden volyyymi. Sote-uudistuksessa welfare mixin toteutumismahdollisuudet vaihtelevat alueittain väestömäärän, väestön ikärakenteen sekä väestön sosioekonomisen aseman ja tulotason mukaan. (Näätänen & Londén 2018; Peltosalmi ym. 2018; ks. myös ks. myös Klie 2014; Sotelaki ei takaa ... 2016, 149.) Julkisen sektorin tuottamia hyvinvointipalveluja ohjaa sen toimintabudjettiin varatut sote-eurot, joiden puitteissa palveluja tuotetaan ja palveluiden kohdentamista myös priorisoidaan mm. palveluiden piiriin pääsyn kiireellisyys- ja kiireettömyyskriteereillä. Yksityisen sektorin tuottamia hyvinvointipalveluja määrittää asiakaskunnan ostovoima eli kuinka paljon asiakkailta on mahdollisuus käyttää varallisuuttaan yksityisten sosiaali- ja terveyspalveluiden ostokustannuksiin. Järjestösektorin tuottamaa palveluvolyymiä määrittää

myönnettyjen toimintamäärärahojen lisäksi vapaaehtoistyöntekijöiden määrä ja toimintaan sitoutuneisuus.

Tämä teemanumero on omistettu *Erkki Saaren* elämäntyön muistolle. Erkki pyrki edistämään erityisesti työttömien ja maahanmuuttajien hyvinvointia ja hyvinvointipalveluiden kehittämistä sekä kehittämään hyvinvoinnin alueellista tiedontuotantoa Lapissa ja Hyvinkäällä toimiessaan. Kiitän kolumniartikkelin kirjoittajaa Vaasan yliopiston sosiaali- ja terveyshallintotieteen professori *Pirkko Vartiaista* sekä *jokaista artikkelin kirjoittajaa* monipuolisesta kehittyvien hyvinvointipalvelujen problematisoinnista.

Avartavia ja inspiroivia lukuhetkiä Jokhaiselle Lumen 2/2019 -verkkolehden lukijalle,
Leena Viinamäki

Kirjallisuus

- Asplund, R. & Koistinen, P. 2014. Onko työmarkkinoilla tilaa kaikille? Katsaus erityisryhmiin kohdistetun politiikan tuloksiin ja haasteisiin. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työ ja yrittäjyys 22/2014. Viitattu 17.10.2019
<https://tem.fi/documents/1410877/2859687/Onko+tyomarkkinoilla+tilaa+kaikille+16062014.pdf>
- Frydinger, D. 2017. DEN FJÄRDE INDUSTRIELLA REVOLUTIONEN. Innebörd och konsekvenser för Sverige och svenska företag. Viitattu 10.10.2019
https://www.lindahl.se/media/1847/lindahl_white_paper_fir_2017.pdf
- Heikkilä, L., Laiti-Hedemäki, E. & Miettunen, T. (toim.) 2019. BUORRE EALLIN GÁVPOGIS. – Saamelaiden hyvä elämä ja hyvinvointipalvelut kaupungissa. LAPIN YLIOPISTON YHTEISKUNTATIEETEELLISIÄ JULKAISUJA, B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 68. Viitattu 17.10.2019
https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63895/SARA_GAVPOGIS_valmis20190607%28korj%29-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Helne, T. & Hirvilampi, T. & Laatu, M. 2012. Sosiaalipolitiikka rajallisella maapallolla. Viitattu 10.10.2019
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/34643/Sosiaalipolitiikka_rajallisella_maapallolla.pdf?sequence=4
- Hetemäki, M. 2019. Taloudellinen kestävyys. Valtiovarainministeriö. Viitattu 17.10.2019
<https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/13479044/martti-hetemaki-avauseminaarissa-8.5.2019/0c47a65b-8aa9-21bd-d166-750c26faeba8/martti-hetemaki-avauseminaarissa-8.5.2019.pdf>
- Himberg, K. 2017. Sisäisen turvallisuuden selonteko ja strategia. Sisäministeriö. Lapin alueellinen maanpuolustuskurssi nro 51. 2.2.2017. Viitattu 10.10.2019
http://www.avi.fi/documents/10191/38076/Himberg_strategiahanke_Luosto_020217.pdf/c5557f50-eb6a-46d6-90bb-55e611426ec6
- Hämäläinen, T. 2013. Kohti kestävästä hyvinvointia. Uuden sosioekonomisen yhteiskuntamallin rakennuspuita. Sitra, Versio 1.0, lokakuu 2013. Viitattu 17.10.2019
https://media.sitra.fi/2017/02/23225247/Kohti_kestavaa_hyvinvointia.pdf
- Kiiski Kataja, E., Laine, P., Jousilahti, J. & Neuvonen, A. 2018. Hyvinvoinnin seuraava erä. Ihanteet, visio ja ratkaisut. Sitra muistio 9.1.2018. Helsinki: Sitra. Viitattu 19.10.2019
<https://media.sitra.fi/2018/01/05155811/hyvinvoinnin-seuraavaera-ihanteet-visio-ja-ratkaisut.pdf>

- Klie, T. 2014. Welfare Mix –Elf Thesen. BBE-Newsletter 04/2014. Viitattu 17.10.2019
https://www.b-b-e.de/fileadmin/inhalte/aktuelles/2014/03/NL04_Gastbeitrag_Klie.pdf
- Maahanmuuton tilannekatsaus 1/2018. Sisäministeriön julkaisu 16/2018. Viitattu 15.10.2019
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160869/SM_16_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Näätänen, A-M. & Londén, P. 2018. Sosiaalibarometri 2018. SOSTE Suomen sosiaali ja terveystyö ry. Viitattu 17.10.2019 https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2018/11/soste_sosiaalibarometri_2018.pdf
- Roboter – Assistenz-Systeme – Künstliche Intelligenz: Neue Formen der Mensch-Maschine-Interaktion 2018. Konferenz-Band. Januar 2018. Berlin: Institut für die Geschichte und Zukunft der Arbeit. Viitattu 10.10.2019 http://igza.org/wp-content/uploads/2018/02/IGZA-Konferenz-Band_Robotik-und-KI.pdf
- Peltosalmi, J., Eronen, A., Litmanen, T., Londén, P., Näätänen, A-M., Ruuskanen, P. Selander, K. 2018. Järjestöbarometri 2018. SOSTE Suomen sosiaali ja terveystyö ry. Viitattu 15.10.2019
<https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2018/11/jarjestobarometri-2018-soste.pdf>
- Saari, E. & Viinamäki, L. 2018. Alueellista hyvinvointia edistävän tiedontuotannon haaste. AMK-lehti/UAS Journal – ammattikorkeakoulujen yhteinen verkkolehti 4/2018. Osallistava aluekehittäminen. Viitattu 10.10.2019 <https://uasjournal.fi/4-2018/alueellista-hyvinvointia-edistava-tiedontuotanto/>
- Sotelaki ei takaa tasa-arvoa Lappiin 2016. Lapin Kansa 9.9.2016, A14. Teoksessa L. Viinamäki & E. Jumisko (toim.) Hyvinvointipalvelut SOTEmylyssä. 14 puheenvuoroa lappilais-sotesta. LAPIN AMKIN JULKAISUJA. Sarja B. Tutkimusraportit ja kokoomateokset 25/2017. Viitattu 17.10.2019 <http://www.theseus.fi/handle/10024/140220>, 149.
- Syväjärvi, A. & Pietiläinen, V. (toim.) 2016. Inhimillinen ja tehokas sosiaali- ja terveysjohtaminen, 227–267. TAMPERE UNIVERSITY PRESS. Viitattu 17.10.2019
https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100410/Syvajarvi_&_Pietilainen_OA.pdf?sequence=1
- Viinamäki, L. & Pohjola, A. 2016. Sosiaalialan T-osaaminen Sote-uudistuksessa. AMK-lehti/UAS Journal – ammattikorkeakoulujen yhteinen verkkolehti. 2/2016, Työelämä. Viitattu 17.10.2019
<https://uasjournal.fi/arkisto/2-2016/>
- World Economic Forum 2018. The Future of Jobs Report 2018. Insight Report. Centre for the New Economy and Society. Cologny/Geneva. Viitattu 5.10.2019
http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2018.pdf